

НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ ТА ПРАКТИЧНА АПРОБАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В.В. Дивак, П.Г. Демідов, Ю.Ю. Юрченко

Дослідження присвячене науковому обґрунтуванню та практичній апробації використання інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку економічної компетентності керівників закладів середньої освіти. Це дослідження обумовлено новими економічними умовами, що формуються в Україні, де особливої ваги набуває знання принципів і закономірностей економічного розвитку суспільства, економічна освіта. Одним із пріоритетних напрямків Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2020 рік є надання державної підтримки для підготовки фахівців за напрямками, що стимулюють розвиток пріоритетних базових галузей економіки у форматі «наука-освіта-технології». Покращити економічну компетентність керівників закладів середньої освіти можна в системі відкритої післядипломної освіти за очно-дистанційною формою підвищення кваліфікації з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, які повинні відігравати провідну роль у проведенні дистанційного навчання. В нашому дослідженні дистанційне навчання характеризується наявністю інформаційного навчального середовища або засобів, за допомогою яких відбувається опосередковане спілкування викладачів з здобувачами освіти, а під інформаційно-навчальним середовищем дистанційного навчання ми розуміємо сукупність системно організованого, розподіленого забезпечення засобів передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмованого й організаційно-методичного забезпечення, зорієнтованого на задоволення освітніх потреб користувачів. Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження полягають в тому, що вперше теоретично обґрунтовано і розроблено технологію розвитку економічної компетентності керівників закладів середньої освіти (ЗСО) засобами інформаційно-комунікаційних технологій у системі підвищення кваліфікації; уточнено зміст поняття «професійна компетентність» та її структурні складові; відібрано та структуровано зміст економічної компетентності керівника ЗСО, удосконалено модель розвитку економічної компетентності керівника ЗСО; визначено організаційно-педагогічні умови розвитку економічної компетентності керівника ЗСО у системі підвищення кваліфікації; набули подальшого розвитку теоретичні погляди на процес розвитку професійної компетентності керівників ЗСО та використання інформаційно-комунікаційних технологій, їх засобів у системі відкритої післядипломної освіти. Наукове обґрунтування та практична апробація використання інформаційно-комунікаційних технологій в закладах відкритої післядипломної освіти дозволили виділити сучасну систему дистанційного навчання керівників закладів середньої освіти яка містить такі компоненти: системне середовище дистанційного навчання; електронну базу навчальних матеріалів; віртуальні лабораторії, об'єкти і суб'єкти систем дистанційного навчання, якими виступають заклади післядипломної освіти.

Ключові слова: технологія, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційне навчання, післядипломна освіта, економічна компетентність, керівники закладів середньої освіти.

Исследование посвящено научному обоснованию и практической апробации использования информационно-коммуникационных технологий в развитии экономической компетентности руководителей учреждений среднего образования. Это исследование обусловлено новыми экономическими условиями, которые формируются в Украине, где особое значение приобретает знание принципов и закономерностей экономического развития общества, экономическое образование. Одним из приоритетных направлений Государственной программы экономического и социального развития Украины на 2020 год является предоставление государственной поддержки для подготовки специалистов по направлениям, стимулируют развитие приоритетных базовых отраслей экономики в формате «наука-образование-технологии». Улучшить экономическую компетентность руководителей учреждений среднего образования можно в системе открытой последипломного образования по очно-дистанционной форме повышения квалификации с использованием информационно-коммуникационных технологий, которые должны играть ведущую роль в проведении дистанционного обучения. В нашем исследовании дистанционное обучение характеризуется наличием информационного учебной среды или средств, с помощью которых происходит опосредованное общение преподавателей с соискателями образования, а под информационно-учебным средой дистанционного обучения мы понимаем совокупность системно организованного, распределенного обеспечения средств передачи данных, информационных ресурсов, протоколов взаимодействия, аппаратно-программируемого и организационно-методического обеспечения, ориентированного на удовлетворение образовательных потребностей пользователей. Научная новизна и теоретическое значение исследования заключаются в том, что впервые теоретически обосновано и разработана технология развития экономической компетентности руководителей учреждений среднего образования (ЗСО) средствами информационно-коммуникационных технологий в системе повышения квалификации; уточнено содержание понятия «профессиональная компетентность» и ее структурные составляющие; отобрано и структурировано содержание экономической компетентности руководителя ЗСО, усовершенствована модель развития экономической компетентности руководителя ЗСО; определены организационно-педагогические условия развития экономической компетентности руководителя ЗСО в системе повышения квалификации; получили дальнейшее развитие теоретические взгляды на процесс развития профессиональной компетентности руководителей ЗСО и использования информационно-коммуникационных технологий, их средств в системе открытой последипломного образования. Научное обоснование и практическая апробация использования информационно-коммуникационных технологий в учреждениях открытой последипломного образования позволили выделить современную систему дистанционного обучения руководителей учреждений среднего образования содержащая следующие компоненты: системное среду дистанционного обучения; электронную базу учебных материалов; виртуальные лаборатории, объекты и субъекты систем дистанционного обучения, которыми выступают заведения последипломного образования.

Ключевые слова: технология, информационно-коммуникационные технологии, дистанционное обучение, последипломное образование, экономическая компетентность, руководители учреждений среднего образования.

The research is devoted to the scientific substantiation and practical approbation of the use of information and communication technologies in the development of economic competence of the heads of secondary education institutions. This study is due to the new economic conditions that are emerging in Ukraine, where special importance is given to knowledge of the principles and patterns of economic development of society, economic education. One of the priorities of the State Program of Economic and Social Development of Ukraine for 2020 is to provide state support for the training of specialists in areas that stimulate the development of priority basic sectors of the economy in the format of "science-education-technology". It is possible to improve the economic competence of heads of secondary education institutions in the system of open postgraduate education in full-time and distance form of advanced training with the use of information and communication technologies, which should play a leading role in distance learning. In our study, distance learning is characterized by the presence of information learning environment or means by which there is indirect communication between teachers and students, and the information learning environment of distance learning we mean a set of systematically organized, distributed data transmission, information resources, interaction protocols, hardware-programmed and organizational-methodical support, focused on meeting the educational needs of users. The scientific novelty and theoretical significance of the research results lie in the fact that for the first time the technology of development of economic competence of heads of secondary education institutions (MES) by means of information and communication technologies in the system of advanced training is theoretically substantiated and developed; the content of the concept of "professional competence" and its structural components are specified; the content of economic competence of the head of ZSO is selected and structured, the model of development of economic competence of the head of ZSO is improved; the organizational and pedagogical conditions for the development of economic competence of the head of ZSO in the system of advanced training are determined; Theoretical views on the process of development of professional competence of the leaders of ZSO and the use of information and communication technologies, their means in the system of open postgraduate education have been further developed. Scientific substantiation and practical testing of the use of information and communication technologies in open postgraduate education institutions allowed to distinguish a modern system of distance learning for heads of secondary education institutions, which contains the following components: system environment of distance learning; electronic database of educational materials; virtual laboratories, objects and subjects of distance learning systems, which are postgraduate education institutions.

Key words: technology, information and communication technologies, distance learning, postgraduate education, economic competence, heads of secondary education institutions.

Вступ

Шлях до європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін в усіх галузях суспільного життя. Ці зміни обумовлені багатьма чинниками, серед яких важливе місце посідають трансформаційні процеси в соціальній сфері та визначення нових цілей в освіті.

Саме тому, крім удосконалення фінансування освіти, важливим є формування ринку освітніх послуг, що має стати невід'ємним елементом національного економічного розвитку. Переосмислення теорії управління навчальним закладом, поява нових фінансово-господарських, управлінських функцій, її автономність зумовлюють нові вимоги до підготовки і підвищення кваліфікації керівників (ЗСО).

Постановка проблеми та наукове обґрунтування

В умовах швидкомінливих процесів в економіці, що є наслідком сучасних соціально-економічних перетворень, все більшого значення набуває якісна професійна підготовка керівників освіти. У Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», у Державній програмі «Освіта. Україна 21 століття», Національній доктрині розвитку освіти, Державній програмі «Вчитель» відображено основні напрями професійного зростання керівників загальноосвітніх навчальних закладів для підвищення конкурентноздатності освітніх закладів на фоні низькотехнологічної освіти і малоефективного управління [1, 2].

Керівники закладів середньої освіти, гімназій, ліцеїв на сучасному етапі розвитку освіти зацікавлені в отриманні знань з господарських, фінансових та маркетингових питань в освіті, оскільки вони самі стають менеджерами, управляють педагогічною системою школи, її розвитком, організують і стимулюють професійну діяльність педагогічних працівників, вивчають попит на освітні послуги та забезпечують їх якісне надання, займаються господарською діяльністю, намагаючись дотримуватися відповідності показників роботи навчального закладу державним стандартам загальної середньої освіти, утримувати його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, мати достатній рівень професійної компетентності. Неперервний розвиток професійної компетентності керівників закладів середньої освіти визначається соціальним замовленням на забезпечення професійного управління ЗСО. До недавнього часу професійну підготовку у системі вищої педагогічної освіти керівники ЗСО не отримували. Віднедавна педагогічні працівники отримали можливість здобувати вищу професійну освіту за спеціальністю «Управління навчальним закладом». На даний час кількість дипломованих керівників ЗСО відносно невелика.

На даний час основними формами підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів у навчальних закладах відкритої післядипломної освіти є очна, очно-дистанційна і заочна.

Очно-дистанційна форма підвищення кваліфікації має переваги на сучасному етапі розвитку післядипломної педагогічної освіти через можливість проведення тривалого дистанційного етапу навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Основним завданням дистанційного етапу очно-дистанційного навчання є якісне забезпечення та супровід самостійної роботи слухачів з використанням технологій дистанційного навчання.

Подолати суперечності між фактичним рівнем економічної компетентності керівників ЗСО і необхідними для сучасного управління економічними знаннями і вміннями в умовах інформаційного суспільства допоможуть інформаційно-комунікаційні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проведений аналіз сучасної науково-педагогічної літератури, виявив, що питання економічної компетентності керівників ЗСО предметно не розглядалися. Причинами, які стримують розвиток економічної компетентності керівників ЗСО, є: відсутність моделі розвитку економічної компетентності керівника ЗСО, відсутність у переважній більшості керівників ЗСО спеціальної підготовки до управління економічною діяльністю школи.

Питання економічної підготовки керівників закладів середньої освіти (ЗСО) проаналізовані в роботах Г. Дмитренка, В. Саюк, О. Шпака та ін. [3, 7, 9].

Питання змісту, форм і методів підвищення кваліфікації керівників ЗСО у системі відкритої післядипломної освіти досліджували В. Маслов, В. Олійник, Т. Сорочан та ін. [4, 6, 8].

Теоретичні основи підготовки керівних і педагогічних працівників до використання інформаційних технологій у освітньому процесі обґрунтовано у роботах В. Бикова, Н. Морзе, О. Пурського та ін. [3, 5, 10].

Мета статті

Теоретично обґрунтувати, розробити модель розвитку економічної компетентності керівників ЗСО та з'ясувати особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі відкритої післядипломної освіти.

Теоретичні основи дослідження

На основі аналізу поняття «економічна компетентність керівників ЗСО» нами встановлено, що до її структури входять: професійно-економічна частина управлінця, яка складається з мотиваційного, когнітивного, операційного, оціночного компонентів; економічні знання, уміння, навички; фінансова, маркетингова, підприємницька економічні функції.

Схематично модель розвитку економічної компетентності керівника ЗСО показана на рис. 1.

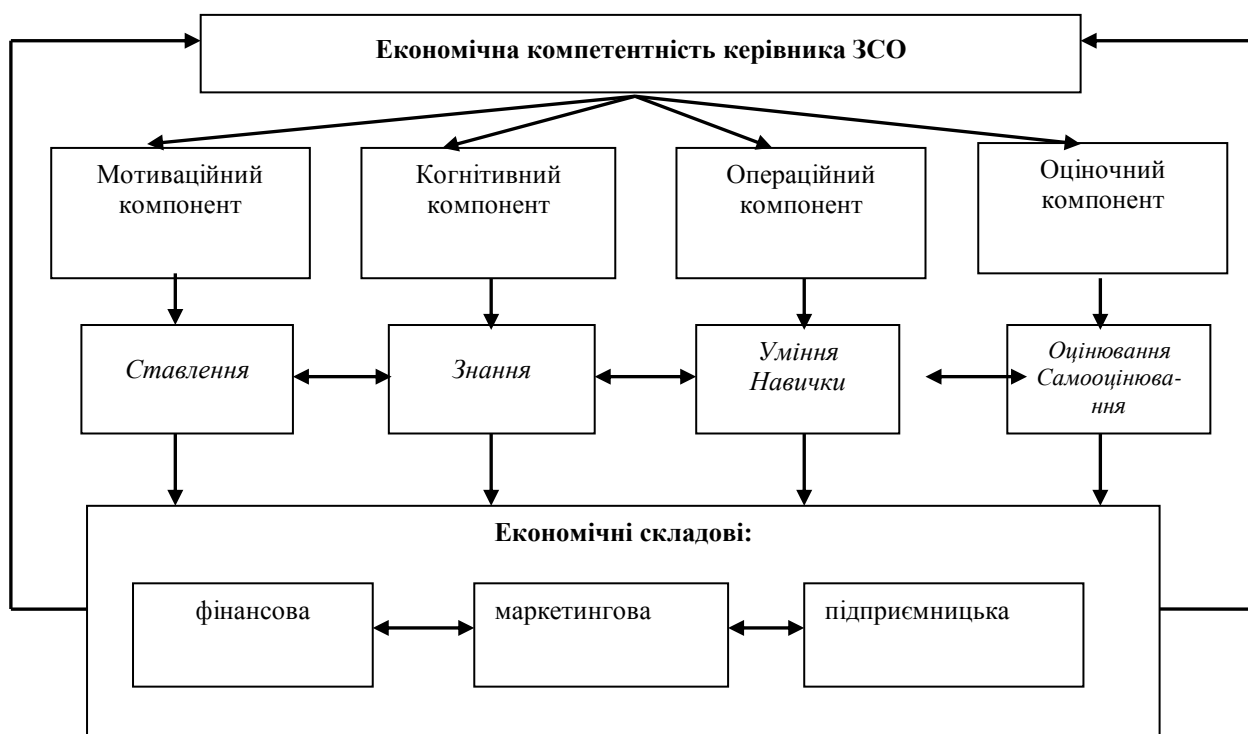

Рис. 1. Модель економічної компетентності керівників закладів середньої освіти

Подолати суперечності між фактичним рівнем економічної компетентності керівника ЗСО і необхідними для сучасного управління економічними знаннями і вміннями в умовах інформаційного суспільства допоможуть інформаційно-комунікаційні технології.

Головними дефініціями понятійного апарату інформаційно-комунікаційних технологій виступають: «інформація», «комунікація», «технологія», «інформаційні технології», «комунікаційні технології».

В нашому дослідженні мова піде, перш за все, про електронні засоби освітнього призначення, які є підмножиною програмних засобів інформаційно-комунікаційних технологій. До них відносять прикладне програмне забезпечення та електронні засоби, спеціально призначені для використання в системі освіти

(електронні підручники, енциклопедії, тренажери, електронні лабораторії та ін.), а також системи підтримки процесу управління в школах, наприклад, автоматизованого робочого місця директора (АРМ).

Аналізуючи систему навчання керівників ЗСО в освітніх закладах післядипломної освіти, можна стверджувати, що програми підвищення кваліфікації слугують поповненню, поглибленню та розширенню професійних знань і умінь, адаптують керівників ЗСО до умов професійної діяльності, які змінюються, забезпечують підвищення рівня професійної компетентності.

З метою впровадження інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку економічної компетентності керівників ЗСО було проведено дослідження серед здобувачів освіти Центрального інституту післядипломної освіти (ЦІПО) та Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Програма експерименту включала такі завдання:

1. Впровадження технології розвитку економічної компетентності керівників ЗСО засобами ІКТ у системі відкритої післядипломної освіти.
2. Зіставлення результатів експериментальних та контрольних груп для визначення динаміки змін рівнів економічної компетентності.
3. Визначення результативності експериментальної роботи.
4. Розробка методичних рекомендацій щодо впровадження технології розвитку економічної компетентності керівників ЗСО у системі відкритої післядипломної освіти.

Формувальний експеримент був проведений за такою схемою:

1. Відбір слухачів до контрольних та експериментальних груп.
2. Визначення рівнів економічної компетентності керівників ЗСО у контрольних та експериментальних групах за розробленою методикою.
3. Викладання навчального курсу «Розвиток економічної компетентності керівників ЗСО» в експериментальних групах, та його відсутність - у контрольних.
4. Проведення дистанційного етапу навчання, спрямованого на розвиток економічної компетентності керівників ЗСО в експериментальних групах, та його відсутність – у контрольних.
5. Визначення рівнів економічної компетентності керівників ЗСО експериментальних і контрольних груп по завершенні навчання.
6. Порівняння рівнів економічної компетентності керівників ЗСО у експериментальних і контрольних групах.

Метою формуального експерименту була перевірка висунутої гіпотези про те, що цілеспрямований розвиток економічної компетентності керівників ЗСО у системі відкритої післядипломної освіти буде ефективним, за умов: усвідомлення керівниками ЗСО економічної компетентності як невід'ємної складової їх професійної компетентності; впровадження технології розвитку економічної компетентності засобами інформаційно-комунікаційних технологій у системі підвищення кваліфікації.

Під час формуального експерименту нами виділялось три послідовних етапи розвитку економічної компетентності керівників ЗСО. Вони відповідали цілям, структурі, змісту і функціям використання освітніх технологій у системі післядипломної освіти з урахуванням особливостей очно-дистанційного навчання.

Першим етапом навчання є організаційно-настановна сесія. Форма навчання-очна. Основними завданнями цього етапу є: ознайомлення слухачів курсів підвищення кваліфікації директорів ЗНЗ з організацією, порядком та змістом розвитку економічної компетентності; проведення настановного заняття для інформаційного та методичного забезпечення самостійної роботи слухачів.

Основними формами роботи є проведення вхідного діагностування експериментальних та контрольних груп (вхідний зріз економічних знань), ознайомлення слухачів експериментальних груп з навчальним матеріалом шляхом впровадження навчального курсу «Розвиток економічної компетентності директорів ЗНЗ» (лекції, практичні заняття), складання індивідуального навчального плану слухача, завдання на дистанційний етап підвищення кваліфікації, реєстрація слухачів в WEB-середовищах систем дистанційного навчання Moodle, e-Front, Хмара які широко використовуються у Відкритому університеті післядипломної освіти.

На першому очному етапі навчання був здійснений поділ - слухачів курсів директорів ЗНЗ на контрольні (КГ) та експериментальні групи (ЕГ) та їх анкетування з метою виявлення наявного рівня економічної компетентності.

Обробка анкет слухачів курсів підвищення кваліфікації директорів ЗНЗ дала такі результати: низький рівень економічної компетентності в КГ склав 57,4 %, у ЕГ 58,6 %. Показники рівня економічної компетентності до проведення експериментальної роботи майже однакові, що задовольняє умовам проведення експерименту.

Одним із завдань нашого дослідження було виявлення недоліків економічної підготовки директорів ЗНЗ, що обумовлює необхідність впровадження розробленого нами спеціального навчального курсу «Розвиток економічної компетентності директорів ЗНЗ».

Під час розроблення методичних засад розвитку економічної компетентності керівників ЗСО, ми керувалися такими положеннями:

- вимоги до знань та вмій керівників ЗСО, які навчаються на курсах підвищення кваліфікації, не можуть бути нижчими за певні державні стандарти, зокрема вимоги до ОПП і ОКХ спеціальності «Управління навчальним закладом». В системі підвищення кваліфікації такі вимоги сформульовані у кваліфікаційних характеристиках відповідних категорій слухачів);

- зміст дистанційного навчання керівників ЗСО в основному відповідає ліцензованим програмам підвищення кваліфікації, яка здійснюється за традиційними технологіями. Допускаються зміни, що зумовлені особливостями дистанційного навчання (самостійна робота слухачів, модульний підхід, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій тощо), при цьому основна складова змісту спецкурсу «Розвиток економічної компетентності керівників ЗСО» залишається незмінною;

- методичне та дидактичне забезпечення узгоджено із програмами, планами підвищення кваліфікації, що дає змогу практично реалізовувати потенційні можливості розвитку економічної підготовки керівників ЗСО;

- для забезпечення варіативності та свободи вибору змісту спецкурсу на дистанційному етапі підвищення кваліфікації має структуру блоків навчальної інформації – модульну структуру. Кожний навчальний модуль – цілісна, логічно побудована структура певної галузі знань. Добір змісту для модуля здійснено відповідно до вимог кваліфікаційних характеристик і принципів дидактики (науковість, доступність, зв'язок теорії з практикою тощо) та технологій дистанційного навчання.

Освітній матеріал поділяється на аудиторний і такий, що призначений для самостійного вивчення.

Мета модуля. Обґрунтувати актуальність та значущість компетентнісного підходу в освіті. Визначити зміст поняття «компетентність», «компетенції». Розглянути різні підходи і трактування «професійної компетентності керівників ЗСО». Визначити знання, уміння які необхідні для здійснення управління економічною діяльністю закладу середньої освіти. Проаналізувати, які платні послуги можуть надавати заклади середньої освіти, джерела фінансування, формування кошторису закладів середньої освіти.

На вивчення модуля «Формування та розвиток економічної компетентності керівників ЗСО» виділяється 24 навчальні години, з яких 12 навчальних годин складають лекційні заняття, 4 навчальні години практичні заняття і 8 навчальних годин відводиться на самостійну роботу.

Після опрацювання даного модуля слухачі повинні знати: сутність поняття «компетентність», «компетенція», «економічна компетентність керівників ЗСО»; теоретичні відомості, необхідні керівникам ЗСО для управління економічною діяльністю освітнього закладу; теоретичні і практичні аспекти управління освітнім закладом, як юридичною особою; фінансово-господарську діяльність, джерела фінансування; форми і методи розвитку економічної компетентності тощо.

Слухач повинен уміти: визначити зміст економічної компетентності керівників ЗСО; застосовувати ефективні форми, методи розвитку економічної компетентності; розробляти модель економічної компетентності; виявляти рівень сформованості власної економічної компетентності; вести фінансово-господарську діяльність освітнього закладу.

Аналіз економічної компетентності та вивчення її структури, продовжено на дистанційному етапі навчання.

Основне завдання етапу-якісне забезпечення та супровід самостійної роботи здобувачів освіти-керівників ЗСО з використання технологій дистанційного навчання.

Основні форми роботи: керована самостійна робота здобувачів освіти; консультування; поточний контроль; навчальний практикум; написання розділу у випускній роботі з управління економічною діяльністю ЗСО.

Сучасний підхід до дистанційного навчання за тематикою навчального курсу має на увазі обов'язкове використання різних форм спілкування викладача зі здобувачами освіти, як у синхронному так і асинхронному режимах. Це можуть бути електронні листи, чати, форуми, електронні конференції які реалізовані у системі дистанційного навчання

У нашому випадку освітній процес проходив у середовищі системи дистанційного навчання eFront (рис. 2).

Дистанційний етап навчання складається з алгоритму відвідування сайту ЦПО, розділу дистанційне навчання, де розміщені web-платформи з навчальним курсом «Розвиток економічної компетентності керівників ЗСО», де слухачі мають можливість ознайомитися з тематикою курсу, пройти тестування, отримати доступ до навчальних матеріалів, депозитарію та необхідної літератури для опрацювання. Всі ці ресурси є складовими електронного портфелю навчальних ресурсів керівника ЗСО.

Електронний портфель керівників ЗСО сформовано як електронний цифровий ресурс, зміст якого спрямовано на ефективне опанування слухачами курсів знань з управління економічною діяльністю освітніх закладів. Така форма носія навчальної інформації забезпечує оперативне його поповнення, коригування обсягу і змісту його наповнення відповідно до потреб керівників ЗСО.

Для ефективного управління дистанційним навчанням широко використовуються системи підтримки дистанційного навчання. Вони дозволяють підтримувати взаємодію здобувачів освіти і викладачів, а також

здійснювати постійний зворотній зв'язок і оцінку результатів діяльності.

Такі системи класифікуються на системи управління змістом Content Management System (CMS), системи управління процесом навчання Learning Management System (LMS), а також системи для управління змістом і процесом навчання Learning Content Management System (LCMS).

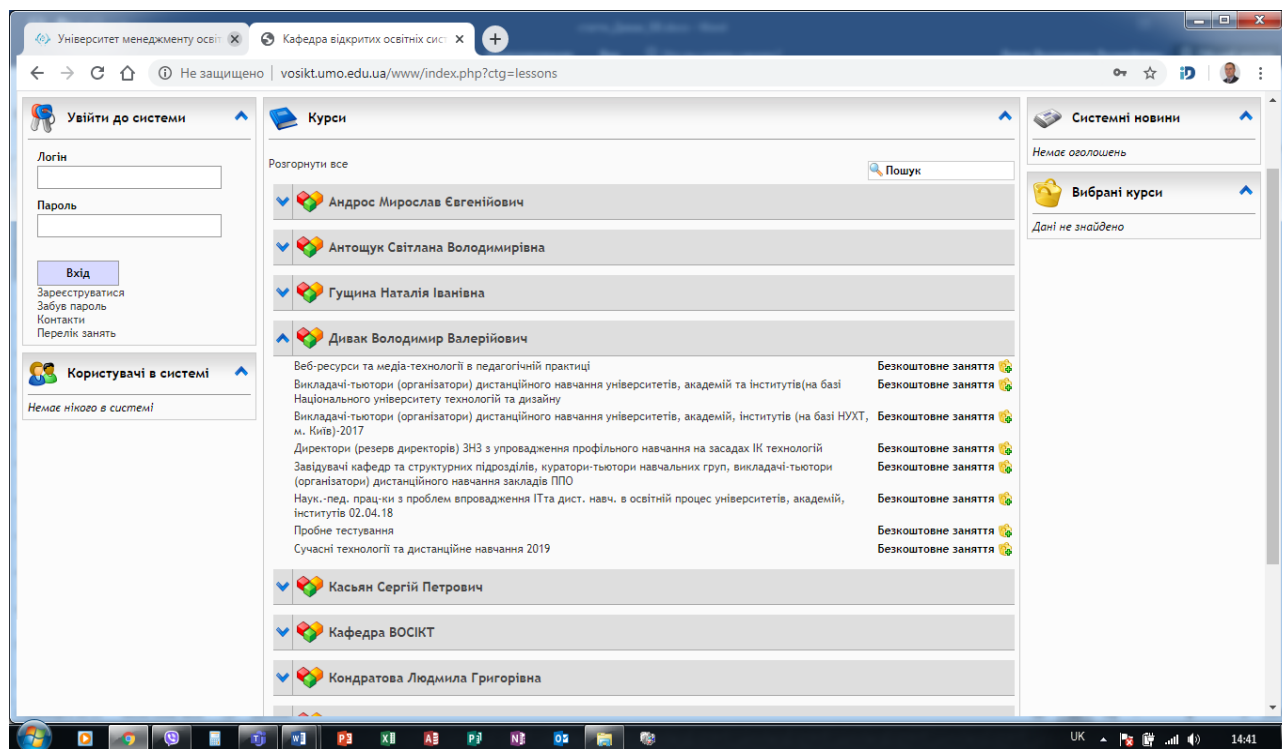

Рис. 2. Система дистанційного навчання eFront

Для проведення дистанційного навчання в закладах післядипломної освіти, зокрема Центральному інституті післядипломної освіти існують центри дистанційного навчання, основними завданнями яких є: розроблення і супровід баз навчальних матеріалів для здобувачів освіти (в т. ч. керівників ЗСО), забезпечення доступу до них; створення віртуальних кафедр віддаленого доступу; організація відеоконференцій і консультацій; проведення контрольних заходів.

У цілому підсумки констатуючого експерименту наведені у таблиці, де містяться результати вхідного діагностичного зрізів економічних знань у контрольній (КГ) та експериментальній групах (ЕГ) (у % до загального числа респондентів у групі).

Таблиця. Рівні економічної компетентності керівників ЗСО на констатуючому етапі експерименту

Рівні ЕК керівників ЗСО	Кількість набраних балів (Кб)	Кількість респондентів		%, від загальної кількості анкетованих	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький	$1 \leq Kб \leq 7$	39	41	57,4	58,6
Достатній	$7 \leq Kб \leq 13$	22	22	32,4	31,4
Високий	$14 \leq Kб \leq 21$	7	7	10,2	10,0
Разом		68	70	100,0	100,0

Як бачимо з таблиці, рівень економічної компетентності керівників ЗСО в контрольній та експериментальній групах на початку навчання за результатами вхідного діагностування майже однаковий, низький рівень економічної компетентності мають 57,4 % анкетованих респондентів контрольної групи, низький рівень економічної компетентності 58,6 % експериментальної групи, високий рівень економічної компетентності 10,2 % респондентів контрольної групи і 10,0 % високий рівень економічної

компетентності мають респонденти експериментальної групи, що свідчить про однакові початкові позиції обох груп.

Більш наочно результати зрізу знань на констатуючому етапі експерименту подано на рис. 3.

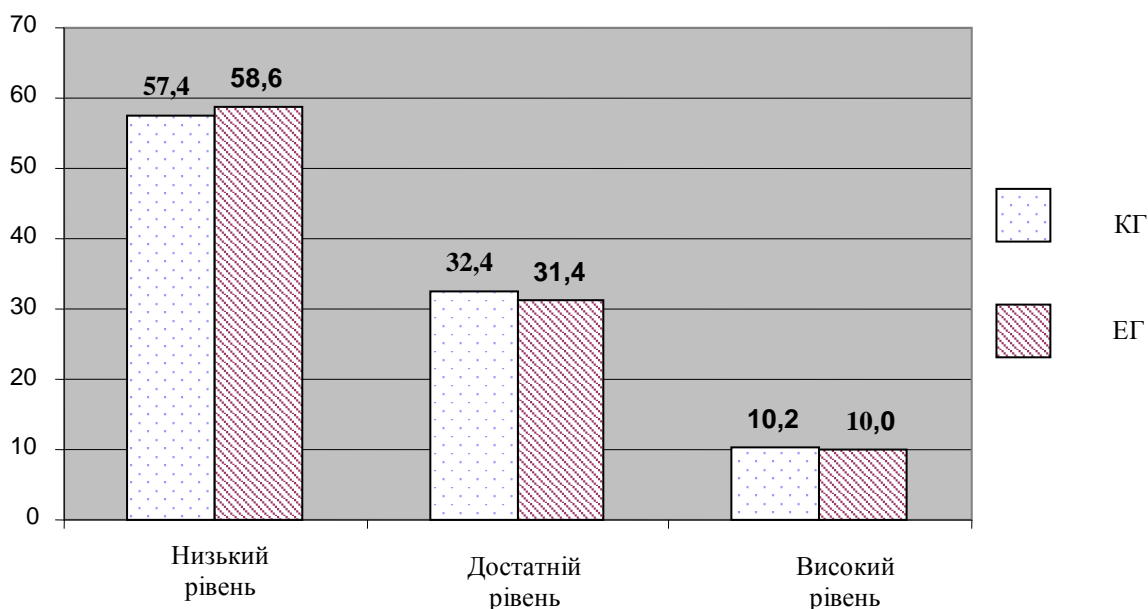

Рис. 3. Рівні економічної компетентності керівників ЗСО на констатуючому етапі експерименту

Результати дослідження

Використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання в системі відкритої післядипломної педагогічної освіти потребує формування у здобувачів освіти знань, умінь і навичок з використання інформаційних технологій в професійній діяльності; розроблення змісту програмних продуктів для управлінської, освітньої діяльності керівних і педагогічних працівників; використання прикладних програмних продуктів (в тому числі електронних засобів загального і навчального призначення), електронних підручників у освітньому процесі; створення мультимедійного забезпечення, навчальних електронних матеріалів, інформаційно-тематичних публікацій, презентацій, Web-сайтів; оволодіння сервісними можливостями електронних засобів загального і навчального призначення; опанування користувачами способів управління педагогічними програмними засобами.

Тому одним з найважливіших завдань інформатизації системи відкритої післядипломної педагогічної освіти є формування інформаційної культури здобувачів освіти, рівень сформованості якої визначається, по-перше, знаннями про інформацію, інформаційні процеси; по-друге, уміннями й навичками застосування засобів і методів обробки і аналізу інформації в різних видах діяльності; по-третє, умінням використати сучасні інформаційні технології в професійній (освітній) діяльності; по-четверте, світоглядним баченням навколишнього світу як відкритої інформаційної системи.

Узагальнення результатів теоретичної та дослідно-експериментальної роботи дає підстави для обґрунтування.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. Економічна компетентність керівників ЗСО належить до науково-педагогічних питань, недостатньо розроблених у теорії педагогіки; інтерпретації змісту терміну «економічна компетентність», представлені в наукових дослідженнях, різноманітні та неоднозначні. Причинами, які стримують розвиток економічної компетентності керівників ЗСО у системі неперервної освіти є: низька мотивація до економічної діяльності, недосконалість освітніх програм, за якими здійснюється підвищення кваліфікації цієї категорії здобувачів освіти, відсутність моделі економічної компетентності, які б сприяли підвищенню ефективності навчання керівників ЗСО у системі післядипломної освіти.

2. Модель економічної компетентності керівника ЗСО складається з мотиваційного, когнітивного, операційного, оціночного компонентів та фінансової, маркетингової, підприємницької економічних складових.

3. Сучасною формою навчання у системі підвищення кваліфікації є очно-дистанційна. Проведення підвищення кваліфікації керівників ЗСО буде ефективним при застосуванні технології розвитку економічної компетентності засобами інформаційно-комунікаційних технологій, як сукупності змісту, форм і методів

навчання та технічних і програмних засобів, що забезпечують збирання, передачу, обробку, відображення і зберігання інформації, необхідної для підвищення ефективності різних видів економічної діяльності.

У перспективі подальшого дослідження даної тематики розробка спеціального навчального курсу «Розвиток економічної компетентності керівників закладів середньої освіти»; підготовка методичних рекомендацій щодо застосування розробленої технології розвитку економічної компетентності керівників ЗСО засобами інформаційно-комунікаційних технологій у системі відкритої післядипломної освіти.

Література

1. Закон України «Про освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
3. Указ президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» <http://kntu.net.ua/index.php/ukr/Vihovna-robota/Viddil-z-organizatsiyi-vihovnoyi-roboti-studentiv/Normativno-pravovi-dokumenti-z-pitan-organizacijno-vihovnoyi-roboti/Osnovni-dokumenti/Ukaz-prezidenta-Ukrayini-Pro-Nacional-nu-doktrinu-rozvitku-osviti>
4. Дмитренко Г.А. Управління людськими ресурсами: Навчальний посібник, Київ - Херсон: Олді Плюс. 2006. 198 с.
5. Биков В.Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем. Класифікація засобів навчання. Інформаційні технології і засоби навчання: зб. наук. праць. К.: Атіка. 2005. С. 5–15.
6. Маслов В.І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посіб. Тернопіль: Астон. 2007. 150 с.
7. Морзе Н.В., Козачук О.В., Жалдак М.І. Вивчення основ комп'ютерних мереж. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2000. № 2. С. 36–43.
8. Олійник В.В. Впровадження нових освітніх технологій у закладах післядипломної педагогічної освіти. Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: зб. наук. праць / за заг. ред. Н. Г. Ничкало. Харків: НТУ «ХПІ». 2007. С. 432–438.
9. Саюк В.І. Розвиток економічної компетентності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації // Вища освіта України. Додаток 3 (Т. 3). Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». К., 2006. С. 511–520.
10. Сорочан Т.М. Сучасні технології шкільного менеджменту. Опорний конспект для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів: навч. посіб. Луганськ, СПД Резніков В.С. 2009. 180 с.
11. Шпак О.Т. Особливості управління процесом економічної освіти вчителів. *Молодь і ринок*. 2006. № 1(16). С. 23–32.
12. Pursky O., Selivanova A., Kharchenko O., Demidov P., Kulazhenko V. "Architecture development for web-based e-trade management system". In Proc. 2019 IEEE International Conference on Advanced Trend in Information Theory, Dec. 2019. P. 283–288.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahal'nu serednyu osvitu» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
3. Ukaz prezydenta Ukrainy «Pro Natsional'nu doktrynu rozvytku osvity» <http://kntu.net.ua/index.php/ukr/Vihovna-robota/Viddil-z-organizatsiyi-vihovnoyi-roboti-studentiv/Normativno-pravovi-dokumenti-z-pitan-organizacijno-vihovnoyi-roboti/Osnovni-dokumenti/Ukaz-prezidenta-Ukrayini-Pro-Nacional-nu-doktrinu-rozvitku-osviti>
4. Dmytrenko H.A. Upravlinnya lyuds'kymy resursamy: Navchal'nyy posibnyk, Kyiv - Kherson: Oldi Plyus, 2006.-198 s.
5. Bykov V.YU. Teoretyko-metodolohichni zasady modelyuvannya navchal'noho seredovyshcha suchasnykh pedahohichnykh system. Klasyfikatsiya zasobiv navchannya / V. YU. Bykov / Informatsiyi tekhnolohiyi i zasoby navchannya: zb. nauk. prats'. K.: Atika, 2005. P. 5–15.
6. Maslov V.I. Naukovi osnovy ta funktsiyi protsesu upravlinnya zahal'noosvitnimy navchal'nymy zakladamy: navch. posib. / V.I. Maslov. Ternopil': Aston, 2007. 150 p.
7. Morze N.V. Vyvchennya osnov komp'yuternykh merezh / N.V. Morze, O.V. Kozachuk, M.I. Zhaldak // Komp'yuter u shkoli ta sim'yi. 2000. N 2. P. 36–43.
8. Oliynyk V.V. Vprovadzhennya novykh osvitnikh tekhnolohiy u zakladakh pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity / V.V. Oliynyk. // Teoretychni ta metodychni zasady rozvytku pedahohichnoyi osvity: pedahohichna maysternist', tvorchist', tekhnolohiyi: zb. nauk. prats' / za zah. red. N.H. Nychkalo. Kharkiv: NTU «KHPI», 2007. P. 432–438.
9. Sayuk V.I. Rozvytok ekonomichnoyi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv u systemi pidvyshchennya kvalifikatsiyi // Vyshcha osvita Ukrainy. Dodatok 3 (T. 3.). Tematychnyy vypusk «Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehratsiyi do yevropeys'koho osvitn'oho prostoru». K., 2006. P. 511–520.
10. Sorochan T.M. Suchasni tekhnolohiyi shkil'noho menezhmentu. Oporny konspekt dlya slukhachiv kursiv pidvyshchennya kvalifikatsiyi kerivnykiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv : navch. posib. / T.M. Sorochan. Luhans'k, SPD Ryeznikov V. S., 2009. 180 p.
11. Shpak O.T. Osoblyvosti upravlinnya protsesom ekonomichnoyi osvity vchyteliv / O. T. Shpak // Molod' i rynek. 2006. N 1(16). P. 23–32.
12. Pursky O., Selivanova A., Kharchenko O., Demidov P., Kulazhenko V. "Architecture development for web-based e-trade management system". In Proc. 2019 IEEE International Conference on Advanced Trend in Information Theory, Dec. 2019. P. 283–288.

Про авторів:

Дивак Володимир Валерійович,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних систем.
Кількість наукових публікацій в українських виданнях – 30.
Кількість наукових публікацій в зарубіжних виданнях – 2.
<https://orcid.org/0000-0001-8014-815X>,

Демідов Павло Григорович,
кандидат технічних наук,
доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних систем.
Кількість наукових публікацій в українських виданнях – 60.
Кількість наукових публікацій в зарубіжних виданнях – 3.
<http://orcid.org/0000-0003-4085-2809>,

Юрченко Юрій Юрійович,
асистент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних систем.
Кількість наукових публікацій в українських виданнях – 6.
Кількість наукових публікацій в зарубіжних виданнях – 1.
<https://orcid.org/0000-0002-8047-7647>.

Місце роботи авторів:

Київський національний торговельно-економічний університет,
02000, Київ, Україна, вул. Кіото, 19.
Тел.: 044 513 3348.
E-mail: vdivak@gmail.com,
dempg@meta.ua,
y.yurchenko@knu.edu.ua